

Iz zaumnoga u zaumnije – teorijski i metodološki problemi prijevoda *Lingvističkih bajki* Lûdmile Petruševske

UVOD

Ciklus *Lingvističkih bajki* sastoji se od 16 autorskih djela suvremene ruske spisateljice Lûdmile Stefanovne Petruševske¹ napisanih pomoću neovjerenih leksičkih korijena i ovjerenih afikasa ruskoga jezika. S obzirom na tu osobitost prijevod *Lingvističkih bajki* rubni je translatoški slučaj koji zadire u brojne teorijske i metodološke probleme teorije prevođenja. Prva lingvistička bajka „Puški Bâtye“ objavljena je u jeku perestrojke 1984. godine u časopisu *Literaturnââ gazeta* (Pëppel' 1997), nedugo zatim po motivima bajki snimljen je animirani film, a zbog svojih jezičnih osobitosti *Lingvističke bajke* često se koriste i u didaktičke svrhe. Sve to pokazuje da *Lingvističke bajke* zauzimaju istaknuto mjesto u suvremenoj ruskoj kulturi i književnosti. Ciljeva ovoga rada je nekoliko: 1) definirati jezik *Lingvističkih bajki*; 2) ukazati na teorijske i metodološke poteškoće koje nastaju pri prijevodu *Lingvističkih bajki*; 3) proanalizirati dosa-

dašnje prijevode *Lingvističkih bajki* na litavski i ukrajinski jezik te prijevod sličnoga teksta, *Jabberwockyja* Lewisa Carrolla, na hrvatski jezik; te 4) pokazati ključeve razumijevanja teksta s obzirom na temeljne jezične razine (fonološku, morfološku, sintaktičku i semantičku) i uz primjenu leksičkih funkcija, lingvističkoga pojma nastaloga u okviru lingvističkoga modela *Smisao–Tekst*. Osim toga, kao dodatak tekstu prevedene su tri bajke „Puški Bâtye“, „I-pyzâva“ i „Naogdy“ te je napravljen glosar leksema iz prevedenih bajki.

JEZIK LINGVISTIČKIH BAJKI

Jezik *Lingvističkih bajki* naziva se *umjetnim* (Mitunevičiūtė 2010), *eksperimentalnim* (Wójcikowska-Wantuch 2021) i *nepostojećim* (Markova 2001). Ipak, Lûdmila Pëppel' (1997) tvrdi da nije riječ o besmislenome tekstu koji ne izaziva u čitatelju ništa osim nedoumice, već da se tekst u potpunosti razumije kao dječja bajka napisana na ruskome jeziku. Leksemi u *Lingvističkim bajkama* mogu se po kriteriju nastanka klasificirati na nekoliko načina. Prema klasifikaciji Vesne Muhvić-Dimanovski (2005: 6), oni bi se mogli smatrati *stilističkim neologizmima*, novim riječima nastalima za potrebe književnoga djela koje stvara sam autor. Stilistički neologizam naziva se još *hapaks*, *okazionalizam* ili *prigodnica*. Od drugoga tipa, denominativnih neologizama, razlikuju se po tome što su nastali iz estetskih razloga, a ne iz potrebe za imenovanjem novih pojmova izvanjezične stvarnosti (ibid. 6). Oni u pravilu rijetko ulaze u širu upotrebu, ali ipak svaki okazionalizam može postati neologizam (ibid. 7). Leksemi iz *Lingvističkih bajki* nalikuju i na pseudoriječi. Pseudoriječi su „nizovi fonema koji poštuju fonotaktička ograničenja nekog jezika, što omogućava njihovo izgovaranje i naglašavanje u skladu s pravilima“ (Kelić; Zelenika Zeba; Kuvač Kraljević 2016: 76), pri tome pseudoriječi poštuju morfološka i ortografska pravila jezika u kojemu su nastala. Od „pravih“ riječi razlikuju se po tome što nemaju ranije zabilježeno značenje u jezi-

¹ Ćirilnični znakovi u ovome radu transliterirani su po međunarodnome standardu ISO 9:1995. Tomu standardu dana je prednost pred transliteracijskim pravilima u *Hrvatskome pravopisu* (Badurina; Marković; Mićanović 2008: 281–283) zato što standard ISO 9:1995 propisuje jednak omjer ćirilničnih i latiničnih znakova pri transliteraciji. U *Hrvatskome pravopisu* (ibid.) ćirilničnim znakovima *ц, ю* i *я* odgovaraju dva znaka *šč, ju* i *ja*, odnosno omjer ćirilničnoga znaka i latiničnoga znaka iznosi 1 : 2, a ne 1 : 1. Zbog toga se može dogoditi da jedan niz transliteriranih latiničnih znakova odgovara dvama nizovima ćirilničnih znakova. Doduše, u ruskome jeziku nizovi glasova *šč, ja* i *ju* gotovo uvijek bilježe se samo jednim znakom, ali ipak postoje rijetki slučajevi kada to nije tako. Primjerice, naziv države Inka *Тауантинсују* (Prohorov 1990: 1322) po pravilima *Hrvatskoga pravopisa* transliterira se kao *Tauantinsuju* (na engleskom je *Tawantinsuyu* i *Tahuantinsuyu*, op. lekt.), a kada bi se ponovno transliterirao isti naziv s latinice na ćirlicu bile bi moguće dvije varijante 1) *Тауантинсују* i 2) *Тауантинсую*. Znak *ю* u ISO 9:1995 standardu odgovara jedan znak *û*, što omogućuje vjerniji prijenos ćirilničnih znakova u latinice i obratno. Budući da se u tekstu *Lingvističkih bajki* pojavljuju nepotvrđeni u ruskome standardom jeziku leksemi, posebno je važno da transliteracijska pravila precizno prenose ćirilnične i latinične znakove, zbog čega je i odabran međunarodni standard ISO 9:1995.

ku. U pravilu se pseudoriječi koriste u psiholingvističkim istraživanjima posvećenima ovladavanju čitanjem, poremećajima čitanja te se koriste kao mjera radne memorije (ibid. 76–77). Pseudoriječi međusobno se razlikuju po tome koliko su slične pravim riječima na temelju subjektivnoga dojma, a ta mjera sličnosti naziva se *rječolikost* (ibid. 77). Pseudoriječi razlikuju se, po svemu sudeći, od okazionalizama po tome što ne moraju nužno biti uključene u sintagme, rečenice i tekst, već se mogu koristiti izolirano od drugih riječi. U *Lingvističkim bajkama* svi leksemi pojavljuju se u tekstu, a ne izolirano, što olakšava njihovo razumijevanje, a osim toga u tekstu se koriste nepromijenjeni afiksi, veznici i dijakritički znakovi ruskoga jezika. Upravo zato leksemi iz *Lingvističkih bajki* najbliži su definiciji stilskih neologizama ili okazionalizama.

Prema kriteriju ciljne publike, jezik *Lingvističkih bajki* može se odrediti i kao *baby-talk*, to jest *maminski ili očinski govor*. Obilježje je toga govora prilagodavanje načina obraćanja djetetu s obzirom na jezično razumijevanje djeteta te na samu situaciju (Babić 2020). U predgovoru zbornika *Divlje životinjske bajke (Dikie životnye skazky)* L. Petruševska navodi da su *Bajke* nastale iz potrebe za komunikacijom s jednogodišnjim djetetom: „Slonici Nataši bila je godina dana, i ona nije razumjela nikakve bajke. Pjevala joj je mama noću i pjevala, kad najednom (Slon Nataša viri stoječki iz kinderbeta) mama razmisli i odluči joj ispričati bajku na njenome jeziku“ (Petruševska 2012: 5). Modifikacija korijena leksema u *Bajkama* ostvaruje se glosolalijom i onomatopejom (Wójcikowska-Wantuch 2021), postupcima koji se pojavljuju i u mamin-skome ili očinskome govoru. Ta imitacija dječjega govora ne sastoji se isključivo od nepovezanih nizova fonetskih skupina koji imitiraju ranu proizvodnju zvuka. *Lingvističke bajke* mogu se razmatrati ujedno kao sam eksperiment i materijal za eksperiment.² Kao eksperiment *Lingvističke bajke* koriste se kao poseban tip jezične igre u kojoj čitatelj sam treba pretpostaviti ili izmisliti značenje leksema te na taj način i pojmiti radnju bajke. Kao materijal za eksperiment tekst *Bajki* otvara pitanje razumijevanja jezika, odnosno postavlja se pitanje koji minimalni uvjeti moraju biti zadovoljeni da bi čitatelj, bez obzira na dob, mogao razumjeti tekst. Također, može se pitati na koji je način jezik *Lingvističkih bajki* povezan s jezikom uopće te s ruskim jezikom kao jednim od postojećih jezika? Eugene Nida, američki lingvist i traduktolog, u

svome članku *Principi prijevoda na primjeru prijevoda Biblije* ističe da su četiri glavne osobine jezičnoga sustava očitovane u prijevodu, a to su: 1) sustavnost jezičnih znakova; 2) arbitrarnost jezičnoga znaka u odnosu na predmet koji on imenuje; 3) arbitrarnost raščlambe stvarnosti jezičnim i govornim znakovima u pojedinim sustavima; 4) različita raspodjela znakova u značenjskim iskazima različitih jezika (Komissarov 1999). Jezični su znakovi u *Lingvističkim bajkama* sustavni, oni u potpunosti slijede pravila svih jezičnih razina – fonologije, morfologije, sintakse – i to upravo ruskoga, a ne nekog drugog jezika, a istovremeno su arbitrarni u odnosu na predmet izvanjezične stvarnosti. Na taj način arbitrarnost jezičnoga znaka dovedena je do krajnjih granica; kao da se pokušava provjeriti koliko je najmanje leksema potrebno znati za razumijevanje teksta.

U brojnim radovima (Ladyženska 1990; Nazmetdinova; Il'inska 2018) ističe se didaktička primjena *Lingvističkih bajki*. Pretpostavlja se da te bajke razvijaju mišljenje i kreativnost kod djece, jer se koriste kao primjer toga da se tekst može razumjeti, a da pri tome nisu značenja leksema nisu ranije poznata čitateljima. K tome, one služe kao dobar materijal za morfološku analizu. Tat'ana Nikolaevna Markova ističe da su bajke „stilistička varijacija u ruskoj filologiji poznate izreke akademika Šerbe 'Gloka kuzdra šteko budlanula bokra i kudrâčit bokrënka“ (2001: 200). Tu je rečenicu akademik Šerba upotrijebio kao dokaz da se značenjska obilježja leksema mogu razumjeti samo po gramatici (Uspenskij 1962: 211). To je rečenica u kojoj su svi korijenski morfemi izmišljeni, ali tvorbeni i flektivni odgovaraju postojećim morfemima u ruskoj jeziku. Ta se rečenica u izmijenjenom obliku pojavljuje u bajci *O glokoj kuzdri i bokrenku (Pro gloku kuzdru i bokrenka)*: „Gloka kuzdra kudlanula bokra i kudrâčit bokrenka“ (Petruševska 2012: 320). *Kaluša* u toj bajci uči svoju mladunčad da se smiju gristi *butâvke*, poručujući im da ne smiju biti *nekuzâvy*, odnosno „nedobri“ kao *kuzdra* koja je *kundlanula bokra*. Na taj način Petruševska daje novu interpretaciju poznate fraze, ona se u njenoj bajci razumije na sljedeći način: *nekakvo živo biće X učinilo je nešto loše živomu biću Y i trenutno nešto slično čini mladunčetu toga bića*. Iskristivši tu Šerbinu rečenicu, Petruševska je stupila u vezu s ruskom filološkom tradicijom.

Tekst *Lingvističkih bajki* nalazi se u osnovnoškolskim udžbenicima ruske književnosti te je na taj način dio obveznoga školskog programa. K tome, analiza teksta bajke „Pus'ki bâtye“ pojavila se kao zadatak na školskome natjecanju iz ruskoga jezika 2013. godine. Sudionici natjecanja trebali su provesti gramatičku analizu leksema, sintagmi i rečenica. Dvije bajke nalaze se i u udžbeniku ruskoga jezika u Kazahstanu (Sabitova 2017). One se obrađuju na nastavi pomoću zadataka u kojima

² *Lingvističke bajke* nisu jedini jezični eksperiment Lûdmile Petruševske. Za potrebe pisanja poezije Petruševska je izmislila vlastitu abecedu – *nikolaicu*. Paulina Wójcikowska-Wantuch ističe da je takav poseban interes za jezik Petruševska mogla razviti pod utjecajem svoga djeda Nikolaja Jakovleva, istaknutoga sovjetskoga lingvisti, poliglota i tvorca abecede za nepismene narode Sovjetskoga Saveza (2021: 72).

učenici trebaju opisati junake, prevesti tekst i prepričati bajke. Zbog uključenosti u školski program, *Lingvističke bajke* široko su poznate govornicima ruskoga jezika, što pokazuje da je jezični eksperiment Petruševske vrlo uspješan. S obzirom na to da je velik broj govornika upoznat s tekstem *Bajki*, ne bi trebalo isključivati mogućnost da stilski neologizmi iz *Lingvističkih bajki* postanu dio rječničkoga fonda standardnoga ruskog jezika.

PRIJEVOD LINGVISTIČKIH BAJKI KAO TEORIJSKI I METODOLOŠKI PROBLEM

Prijevod je poseban tip jezične djelatnosti koji podrazumijeva prijenos sadržaja teksta originala sredstvima jezika prijevoda (Prokofeva 2019). Početna točka različitih teorijskih pristupa često je pitanje prevodivosti. Uz filozofski pristup, teorija prijevoda kao grana znanosti uključuje interdisciplinarno istraživanje kulturno-povijesnih, antropoloških, semiotičkih, psiholoških i drugih sastavnica. Pitanje prevodivosti može se sagledati kao i epistemološki problem. Po mišljenju Avtonomove (2012) pitanje prevodivosti i neprevodivosti na neki način slično je pitanju spoznatljivosti i nespoznatljivosti. Uz filozofsko gledište, narav prijevoda u vrlo širokome smislu razmatra i semiotika. U okviru semiotike važno je to da se prijevod ne odvija samo između različitih jezika, nego i između različitih semiotičkih sustava. Semiotička teorija razmatra prijevod kao prijenos koda, to jest kao znakovni proces tijekom kojega se ostvaruje niz operacija prijenosa od različitih sustava pralikova do jedinstvenoga lika – jezičnoga znaka (Švejcer 1988). Prijevod *Lingvističkih bajki* svjedoči o tome procesu; neka ideja iskazana u bajkama kao pralik ne nalazi se u prvotnome sustavu jezičnih znakova, već samo tijekom prijevoda ti pralikovi pronalaze svoje mjesto u postojećoj strukturi jezičnoga sustava. U slučaju *Lingvističkih bajki* kultura u kojoj su bajke nastale unosi određene interpretacije u tekst. Po mišljenju Avtonomove kultura kao sfera u kojoj se ostvaruje prijevod uvijek je višejezična:

Stvarnost se ne može opisivati jednim jezikom: model komunikacije pomoću jednoga jezika, uz to predočen u statičkome stanju, jest apstrakcija od te dinamičke strukture koja je u biti jedinstvena kulturna stvarnost. (Avtonomova 2011: 20)

Budući da različiti govornici, nositelji istoga jezika, na različit način predočuju stvarnost, oni u aktualnoj govornoj situaciji na različit način i raščlanjuju usmjerene im sadržaje. Stoga se proces prijevoda odvija u različitim sferama ljudske djelatnosti koje su usko povezane s razumijevanjem složenijih sustava. Za takvo široko razumijevanje prevođenja tipično je i šire razumijevanje jezika kao semiotičkoga sustava. Po Ūriju Lotmanu jezik je

usustavljen znakovni sustav (1973). Jezik se ostvaruje u semiotičkome prostoru koji se očituje kao „višeslojni presjek različitih tekstova koji se oblikuje u određeni sloj sa složenim unutarnjim suodnosima, različitim stupnjem prevodivosti i prostorima neprevodivosti“ (Lotman 1973: 42). Upravo kultura koja se sastoji od nataloženih ljudskih iskustava nastupa kao taj semiotički prostor. Prevodivost prije svega ovisi o spoznatljivosti, ono što se može spoznati u pravilu bi se trebalo moći i prevesti. Stoga, znakovni sustav pomoću kojega se uspješno ostvaruje neka komunikacija u principu se ne bi trebao smatrati neprevodivim.

Prijevod teksta usko je ovisan o interpretaciji verbalnoga znaka. Imajući u vidu takvo razumijevanje jezika, Roman Osipovič Ākobson istaknuo je tri tipa prijevoda:

- 1) Unutarjezični prijevod ili preimenovanje – interpretacija verbalnih znakova pomoću drugih znakova istoga jezika.
- 2) Međujezični prijevod ili prijevod u pravome smislu – interpretacija verbalnih znakova putem nekog drugog jezika.
- 3) Međusemiotički prijevod ili transmutacija – interpretacija verbalnih znakova pomoću neverbalnih znakovnih sustava. (Ākobson 1978: 17)

Tri vrste prijevoda koje je istaknuo R. Ākobson Avtonomova (2012) dodatno grupira u dvije skupine: prijevod u užem i širem smislu. Prijevod u užem smislu odnosi se na međujezični prijevod, a prijevod u širem smislu na unutarjezični i međusemiotički (ibid.). *Lingvističke bajke* prevodile su se i u užem i u širem smislu riječi. Razumijevanje jezika *Lingvističkih bajki* predstavlja svojevrsan izazov za izvorne govornike ruskoga jezika, o čemu svjedoče brojni rječnici na internetu koji donose prijevod leksema iz *Bajki*.³ Pri unutarjezičnome prijevodu pojavljuju se poteškoće, zato što korijeni leksema ili ne postoje u ruskome jeziku ili su arhaični, a u nekim slučajevima izmijenjeni su do neprepoznatljivosti. Razumijevanju teksta pomaže i međusemiotički prijevod. Naime, internetski su rječnici *Bajki* pod velikim utjecajem animiranoga filma *Bajka o Butâvki*, snimljenoga 1997. godine u seriji *Bajke Nove Rusije*. U tome animiranom filmu glavna junakinja Kaluša prikazana je kao neka vrsta ptice neletačice, a *butâvka* kao ljubičasti kukac koji ima četiri noge i krila. Kaluša je hodala po livadi, vidjela kukca, uhvatila ga i pozvala svoju mladunčad. Mladunčad se približila kukcu, pojela ga, nakon čega im je pozlilo te su ga ispljunuli. *Butâvka* je ostao živ, silno se razljutio, dobacio mladunčadi Kaluše uvredljive riječi te se udaljio s proplanka. Leksemi iz bajke „Pus”ki Bâtye“ tumače se jednako kao što je to

³ V. <https://arno1251.livejournal.com/307950.html>, <https://rus.1sept.ru/article.php?ID=200501406>.

prikazano u filmu. Naime, iz samoga teksta bajki nije tako lako odrediti da je *butâvka* baš kukac. U lingvističkoj komediji *Fyva proldž butâvka* je opisan na sljedeći način: „U Polbutâvki-A sâpalok 6, pšej 18, 4 bluka vymzennyh“ (Petruševskaâ 2012: 326), što se razumije kao: „Polbutâvka-A ima udoва 6, ušiju 18, 4 razrogačena oka“. Iz tog opisa proizlazi da čitava *butâvka* ima duplo više dijelova tijela od *polbutâvke*. S obzirom na to da nije poznata životinja s tolikim brojem dijelova tijela, jasno je da je u međusemantičkom prijevodu identitet glavnoga junaka slobodno interpretiran.

Uz filozofski i semiotički pristup, prijevod se može razmatrati i u okviru lingvističkoga modela. Irina Tengizovna Prokofeva (2019: 66) ističe da se pri prevođenju u uskome smislu odvijaju dva procesa: 1) analiza, odnosno raščlamba značenja, sadržaja teksta, nastaloga na jeziku originala; i 2) sinteza, to jest proizvodnja teksta na jeziku prijevoda koji adekvatno čuva izvorno značenje. Stoga, jezični modeli koji nisu deskriptivni, već proizvodni na način da uspostavljaju odnos između analize i sinteze teksta, mogu biti od velike pomoći pri prevođenju. Među takvim modelima Prokofeva ističe jezični model *Smisao–Tekst*. Prijevod jezičnih jedinica bio je istovremeno i cilj i metodološki postupak najpopularnijega pravca formalne lingvistike u Sovjetskom Savezu, modela *Smisao–Tekst*. Taj model utemeljili su 60-ih godina 20. stoljeća Igor Aleksandrovič Mel’čuk i Aleksandr Konstantinovič Žolkovskij. Od samoga početka praktični cilj modela bio je stvoriti resurse i algoritme za strojno prevođenje.⁴ Ākov Georgievič Testelec u *Uvodu u opću sintaksu* (2001: 728–729) navodi da je metodološka osnova modela *Smisao–Tekst* nastavak formalnoga modeliranja gramatičkih pojmova, započetoga u radovima prvih sovjetskih strukturalista 50-ih godina prošloga stoljeća. Prirodni jezik u okviru modela *Smisao–Tekst* razumije se kao „poseban pretvarač koji vrši preinaku zadanih smislova u odgovarajuće tekstove i zadanih tekstova u odgovarajuće smislove“ (Mel’čuk 1999: 9). To jest, jezik je modeliran kao prevoditeljski mehanizam koji prekodirava značenja zapisana na formaliziranome metajeziku. Tekst je definiran kao rezultat ljudske sposobnosti govorenja ili zvučni ili tekstni zapis tog rezultata, a

smisao je definirana invarijanta svih sinonimijskih pretvorbi iskaza, to jest skup istovjetnosti zajednički svim stvarnim raznoznačnim iskazima (ibid. 9–11). Odnos između tekstova i smislova jest višestruko višeznačan. Jednomu smislu može odgovarati mnoštvo tekstova, a jednome tekstu mnoštvo smislova. Zbog toga je nemoguće neposredno opisati prijelaz od smisla do teksta i obratno te je unutar modela prijelaz razdijeljen na nekoliko razina. Prva razina je semantička. Ona uključuje uopćeni zapis značenja koji se sastoji od elementarnih značenjskih jedinica (*semova*) i odnosa između njih (ibid. 32–33). Druga razina je sintaktička i dijeli se na dubinsko-sintaktičku i površinsko-sintaktičku, treća je morfološka razina, koja također ima dubinsku i površinsku podrazinu, a posljednja, četvrta je fonološka. Prijelaz s jedne na drugu razinu ostvaruje se pomoću značenjske, sintaktičke, morfološke i fonološke sastavnice u kojima su popisana pravila pretvorbe. Resurs iz kojega se crpe informacije potrebne za proizvodnju i razumijevanje iskaza u danome jeziku jest *objasnidbeno-kombinatorni rječnik* (ibid. 110–111). Jednim od najvažnijih doprinosa modela *Smisao–Tekst* smatraju se leksičke funkcije (LF) (Testelec 2001: 723; Prokofeva 2019: 67). Leksičke funkcije Mel’čuk (1999: 78) formalno definira na sljedeći način:

Leksička funkcija (LF) f opisuje ovisnost koja određuje za neku riječ ili sintagmu X takav skup riječi ili sintagmi $\{Y_i\} = f(X)$ da za svaki X_1, X_2 vrijedi sljedeće: ako postoje $f(X_1)$ i $f(X_2)$, onda između $f(X_1)$ i X_1 , kao i između $f(X_2)$ i X_2 uvijek postoji i isti odnos smisla, odnosno: ‘ $f(X_1)$ ’ : ‘ X_1 ’ = ‘ $f(X_2)$ ’ : ‘ X_2 ’.

Pomoću leksičkih odnosa uspostavljaju se standardni odnosi između leksema i idiomatski/kolokacijski povezanih jedinica. Mel’čuk je izdvojio 40 funkcija, a ovdje će se na nekoliko primjera pokazati na koji se način one primjenjuju. Funkcija *Magn* dodjeljuje temeljnome leksemu drugi leksem koji označuje intenzivnost ili veći stupanj očitovanja prvoga, npr. $C_0 = \text{šutnja}$, $\text{Magn}_0(C_0) = \text{grobna}$; $C_0 = \text{pušač}$, $\text{Magn}_0(C_0) = \text{okorjeli}$. Druga funkcija *Cap* daje naziv vodeće osobe, npr. $C_0 = \text{fakultet}$, $\text{Cap}(C_0) = \text{dekan}$; $C_0 = \text{katedra}$, $\text{Cap}(C_0) = \text{pročelnik}$. Pri prijevodu *Lingvističkih bajki* često se pokazala korisnom funkcija *Son* koja opisuje tipično glasanje ili zvučanje, npr. u $C_0 = \text{krava}$, $\text{Son}(C_0) = \text{mukati}$. Takav model jezične proizvodnje i razumijevanja omogućuje lakše raščlanjivanje prevoditeljskih postupaka korištenih u prijevodu *Lingvističkih bajki*. U poglavlju *Analiza jezičnih razina u Lingvističkim bajkama* navest će se primjeri primjene leksičkih funkcija za razumijevanje leksema iz *Lingvističkih bajki*.

⁴ Svi strojni prijevodi temeljeni na modelu *Smisao–Tekst* bili su isključivo eksperimentalne naravi i nikada se nisu široko koristili u strojnome prevođenju. Postoji nekoliko mogućih objašnjenja za to. Naime, 1976. godine, dvije godine nakon izlaska prvoga izdanja knjige *Iskustvo teorije lingvističkih modela „Smisao–Tekst“* I. M. Mel’čuk emigrirao je iz Sovjetskoga Saveza u Kanadu iz političkih razloga, odnosno neslaganja s režimom. Nakon toga, citiranje njegovih radova u Sovjetskome Savezu bilo je zabranjeno, a u Kanadi njegove ideje nisu bile dočekane s velikim interesom, jer su zapadni formalni lingvisti u to vrijeme aktivno razvijali generativnu gramatiku Noama Chomskoga (Prokofeva 2019: 66). Drugi razlog može biti slaba efikasnost prijevoda ostvarenih u okviru modela *Smisao–Tekst*.

Igor' Olegovič Šajtanov, nadovezujući se na članak Waltera Benjamina „Prevoditeljeva zadaća“, ističe da je potrebno posebnu pažnju obratiti na ono što se ostvaruje između zahtjeva toga da se ostane vjernim originalu te toga da se stvori punopravan tekst na ciljnome jeziku. Prostor u kojemu se ostvaruje kompromis po njemu je

prostor kulture, između ostaloga, i jezične gdje živi original i rada se prevedeni tekst. Njihovo neprekla-panje, njihova produktivna različitost diktiraju zadaću prevoditelja, ukoliko on ne stvara samo za povijest književnosti, nego i za književnost i za čitatelja. (Šajtanov 2009: 9–10)

Lingvističke bajke u tom su smislu velik izazov za prevoditelja te se čini razboritim analizirati strategije koje su se primjenjivale za prijevod toga i sličnih tekstova. Stoga je potrebno proučiti strategije koje su upotrijebljene u prijevodu *Lingvističkih bajki* na ukrajinski i litavski. Osim toga, proanalizirat će se prijevod pjesme *Jabberwocky* na hrvatski jezik, jer se jezik toga djela također sastoji od stilskih neologizama ili okazionalizama. Taj prijevod predstavlja prvo iskustvo prenošenja stilskih neologizama ili okazionalizama s nekog stranoga jezika na hrvatski jezik.

Dijelovi *Lingvističkih bajki* do sada su prevedeni na dva strana jezika, ukrajinski i litavski. Ukrajinski prijevod objavljen je u *Udžbeniku inozemne književnosti za 5. razred* (Vološuk 2005) i navodi se kao primjer nestandardnoga korištenja jezika. U udžbeniku se prijevod *Lingvističkih bajki* koristi kao didaktički materijal, učenicima se predlaže staviti vlastite junake u bajku i prevesti ju „razumljivijim“ jezikom (Vološuk 2005: 235). Na litavskom je objavljen članak „Umjetni' ruski jezik Ljudmile Petruševske kao izazov prevoditelju“ („Iskusstvennyj' russkij žyky Lūdmily Petruševskoj kak vyzov perevodčiku“) koji je posvećen problemu prijevoda. U članku su prevedene i tri bajke: „Pus'ki bātye“, „Burlak“ i „Pus'kinisty“. Članak je lišen bilo kakvoga didaktizma, autorica članka ujedno je prevoditeljica i u članku poziva čitatelja da sudi o kvaliteti prijevoda. N. S. Avtonomova (2012: 8) tvrdi da se u analizi prijevoda često zamjećuje ono što je obično teško vidjeti u drugim oblicima spoznaje, a to je kako različiti slojevi i fragmenti iskustva prelaze iz sfere skrivenoga i neiskazanoga u sferu onoga što se može operacionalizirati i provjeriti.

Analiza prevedenih tekstova pokazuje da su u prijevodima primijenjene dvije temeljne strategije: 1) transliteracija i morfološka adaptacija ciljnome jeziku; te 2) tvorba stilskih neologizama ili okazionalizama. U prijevodu na ukrajinski jezik koristile su se obje strategije. U naslovu bajke imenica *pus'ki* naprosto je transliterirana, kao i ime glavne juna-

kinje *Kaluša*. Imenica *kluša* 'kvočka' koja je mogla motivirati ruski leksem prevodi se na ukrajinski kao *kvočka* (RUK 1: 557), to jest, u ukrajinskome jeziku ne koristi se leksem *kluša*. Neki leksemi u određenoj mjeri prilagođeni su ukrajinskome jeziku dodavanjem tipičnih sufikasa na korijene iz teksta originala, npr. *b'ātenâc'ki* od *bātyj* te *podudenâčitisâ* od *podudonit'sâ*. Prevoditelj je osmislio i nekoliko vlastitih okazionalizama po uzoru na jezik originala pomoću dvaju tvorbenih postupaka: a) zamjena prefiksa, npr. *nalisok* od imenice *uzlisok* (RUK 2: 270), jednako kao *napuška* od *opuška* 'proplanak'; i b) zamjena i dodavanje sufikasa, npr. *strepēdūlitisâ* od glagola *strepēnutisâ* 'trgnuti se' (RUK 1: 116), jednako kao *vzdrebeznut'sâ* od *vsstrepēnut'sâ* u ruskome jeziku, *goždrūvatij* od *gožij* 'lijep, krasan' (TSUM: 249), *(po)žuvan'kati* od *(po)požuvati* 'žvakati neko vrijeme' (TSUM: 1013) te *kuz'kuvatij* možda od imenice *kuz'ka* 'vrsta kukca' (TSUM: 595). Za tvorbu pridjevskih okazionalizama korišteni su sufiksi *-uvat-* i *-ūvat-* koji označuju nepotpuno očitovanje obilježja označenoga korijenom pridjeva (Olijnik; Šinkaruk; Grebnić'kij 2007: 87). Dio leksema tvoren je tako da je iz leksikografskih izvora teško pronaći izvornu vezu s postojećim leksemom u ukrajinskome jeziku, npr. *prindūčnuti*, *vajlapovati*, *(pri)proštuvaniti* i *napakundilitisâ*. Postupak transliteracije moguće je smatrati u nekoj mjeri uspješnim zbog genetske i tipološke srodnosti ruskoga i ukrajinskoga jezika, ali takav postupak mogao bi biti potpuno bezuspješan pri prevođenju na neki manje srodan jezik. Primjerice, transliterirana rečenica iz bajke „Naogdy“ sa zamijenjenim ruskim nastavcima i afiksima na odgovarajuće hrvatske izgleda ovako: „Sâpali P"s sa Psihom i psićima po napuški, a navstryz' hvindilâet Kaluša i voli.“ Takva prijevodna strategija vrlo je mehanizirana, lako je može obaviti jednostavniji računalni kod i vjerojatno u manjoj mjeri može pretendirati na kulturni status kakav ima izvorni tekst. Strategijom transliteracije u prijevodu su potpuno zanemarena kulturno-specifična obilježja koja su se s vremenom počela asociirati s bajkom.

U litavskome prijevodu u potpunosti je primijenjena druga strategija. Prevoditeljica je odlučila „hrabro napraviti novi jezik i prilagoditi ga u skladu s litavskim jezikom (na isti način na koji je L. Petruševskaâ izmislila svoj jezik u skladu s ruskim jezikom“ (Mitunevičiūtė 2010: 98). Prevoditeljica odbacuje strategiju transliteracije, jer smatra da ne ostavlja željeni efekt na čitatelja. U prevedenim bajkama jasno je da se prevoditeljica nastojala pridržavati istih tvorbenih procesa kao u izvornome tekstu. Prevoditeljica je pred sebe postavila cilj „povesti lingvistički eksperiment, raširiti mogućnosti prijevoda (naročito u litavskoj književnosti u kojoj nisu poznati primjeri takvih tekstova)“ (Mitunevičiūtė 2010: 100). Takva strategija, po mišljenju prevoditeljice, pomaže da se stvori tekst koji može razumjeti bilo koji govornik litavskoga jezika. Bez

poznavanja litavskoga jezika nemoguće je suditi u kojoj je mjeri ostvaren postavljeni cilj, ali analiza teksta bajke „Pus’ki bātye“ uz pomoć leksikografskih izvora pokazuje da se prevoditeljica vjerno pridržavala odabrane strategije. Gotovo sve riječi u prevedenom tekstu izravno su povezane s litavskim jezikom. Imenica *puška* prevedena je kao *nešvaloc* što je vjerojatno povezano s *nešvankumas* ‘nepriстойnost’ i *nešvankus* ‘nepriстойan, prostački’ (LRS: 442), a pridjev *bātyj* kao *sumurdę* koji se može asociirati s *smurtus* ‘nasilnički, prisiljeni’ (LRS: 730). Na taj je način negativna konotacija, koju nesumnjivo ima sintagma *pus’ki bātye*, sačuvana u prijevodu. Ime glavne junakinje *Kaluša* prevedeno je kao *Mukutė* što dolazi po svoj prilici od *bukutis* ‘brgljez’ (LRS: 128) ili *kukutis* ‘pupavac, futać, zrikavac’ (LRS: 373). Obje imenice označuju vrstu ptice te je tvorbeno osnova utemeljena na onomatopeji. Govornik litavskoga jezika može pretpostaviti da je glavna junakinja nekakva ptica, ali ne može odrediti o kakvoj je ptici točno riječ. Na taj način ostaje otvoren prostor za čitateljsku interpretaciju. Ime *Butāvka* prevedeno je kao *Kirlėmė*, što asocira na imenicu *kirmėlilė* ‘crv, glista’ (LRS: 348). Imenica *napuška* prevedena je kao *laulėkyme* što dolazi od riječi *lafikymė* ‘poljana, proplanak’ (LRS: 384). Većina glagola u prijevodu povezana je sa zabilježenim glagolima litavskoga jezika. Vrlo je uspješno preveden glagol *volit* ‘kao *šniaukia*. Glagol *šniaukia* podsjeća na dva glagola *šnekinti* ‘progovarati’ (LRS: 800) i *sušnidkšti* ‘šumiti, bučiti’ (LRS: 832). Dobiveni glagol istovremeno označuje ‘govoriti’ i ‘bučiti’, što odgovara situaciji u tekstu.

U hrvatskoj prevoditeljskoj tradiciji na sličan pothvat odvažio se Anutun Šoljan, prevevši pjesmu *Jabberwocky* Lewisa Carrolla kao *Hudodrakije*. K tome, Šoljan je napisao i jedan traduktološki esej „Carrollov Jabberwock u dvije tradicije“ (1991). U tome eseju Šoljan usporedio je svoj prijevod *Hudodrakija* s prijevodom Ivana V. Lalića *Karazubijada* na srpski jezik, obrazložio vlastite prevoditeljske strategije te se obranio od upućenih mu kritika. Jezik *Jabberwockyja* Šoljan naziva „nonsensom“ (1991: 207), ali naglašava da je pokušaj prijevoda *Jabberwockyja* motiviran željom dokazati da se „i besmisao može prevoditi kao i smisao“ (ibid. 209). On oba prijevoda *Karazubijadu* i *Hudodrakiju* smatra uspješnima, ali tvrdi da se temelje na dvjema različitim tradicijama. Lalić se u svome prijevodu na leksičkoj razini oslanjao na narodsku, vukovsku – istočnjačku tradiciju. U brojnim leksemima vidljivi su tragovi turcizama, npr. *karazub* ‘crnozub’, *ptica jazdulica* povezana je s turskim pridjevom *jazduli* ‘pozlaćen’ (ibid. 212). I neki drugi leksemi podsjećaju na turcizme (*arlauf*, *damuz*, *golšin*, *šaradajka*), iako im je „teže identificirati porijeklo“ (ibid.). S druge strane, Šoljan tvrdi da se on oslanja na književnu, dvorsku, vitešku – zapadnu tradiciju. Ističe da je njegova tradicija bliža izvorniku, jer se i

sam Carroll oslanjao na srednjovjekovno-latiniističku tradiciju (ibid. 214). Ime glavnoga junaka *Hudodrak* motivirano je arhaičnom riječju *drak* ‘zmaj’.⁵ Pridjev *vajtolin* je anagram leksema *tolvaj* ‘razbojnik’ koji se, kako ističe Šoljan (ibid. 213), pojavljuje u Krležinim *Baladama Petrice Kerempuha*. Osim toga, imenica *tolvaj* bilježi se u Habdelićevom, Vitezovićevom i Belostenčevom rječniku (ARJ 18: 453). *Stomovo stablo* može se povezati s djelima Ivane Brlić Mažuranić. Leksem *vignjetanje*, način kretanja zmaja Hudodraka, Šoljan je preuzeo s bogumilskoga stečka (ibid. 213). Osnovna kritika koja je bila upućena Šoljanovom prijevodu jest da prijevod previše odstupa od originala, jer je previše razumljiv, odnosno da se u prijevodu nije u jednakoj mjeri sačuvao *nonsens* (ibid. 215). Svoj prevoditeljski postupak Šoljan brani pomoću četiriju argumenata. Navodi da se na vlastitome jeziku „i besmislice razabiru bolje nego na tuđem“ (ibid.). To vjerojatno označuje da prevoditelj može pasti u zamku da njegov tekst bude previše nerazumljiv. K tome, on ističe da tekst koji postoji u određenoj kulturi tijekom vremena poprima nova, dodatna značenja i asocijacije koje prvotno nije imao. Šoljan ističe da prevoditelj takvoga kulturno-specifičnog teksta mora uzeti u obzir i „ponešto od tih naslaga, tog taloga povijesti (...) kojim se tekst (...) u svojoj vremenosti nakindurio“ (ibid. 216). Na neki način, prevoditelj mora moći prenijeti kulturne asocijacije i konvencionalizirana tumačenja toga teksta. Slično tako, u prijevodu *Lingvističkih bajki* trebali bi se uzeti u obzir i unutarjezični prijevodi teksta, kao i međusemantički prijevod, koji su nesumnjivo utjecali na kulturno razumijevanje teksta. Kao treće, Šoljan ističe da etiketiranje teksta kao *nonsens* može zavarati čitatelja. Ističe da se *Jabberwocky* ne sastoji od posve nepovezanih skupina slogova, već su leksemi u njemu tvoreni „racionalnom igrom, inspiriranom kombinatorikom“ (ibid.). Kao četvrto i posljednje, Šoljan tvrdi da tekst nikada ne može biti previše smislen, jer je svaki čitatelj pozvan ponovno upisivati novi smisao u tekst (ibid. 217). Šoljanov prijevod *Jabberwockyja* Tonko Maroević smatra izuzetnim dostignućem te dokazom toga da Šoljan zauzima središnju poziciju u hrvatskoj prijevodnoj i neprijevodnoj literaturi, jer je na primjeru tog prijevoda pokazao da umije „konstituirati paralelnu,

⁵ Iako sam Šoljan ne spominje srednjovjekovno pjesništvo kao izvor leksičkoga fonda za svoj prijevod, valja spomenuti sličnost između vjerojatno prve hrvatske pjesme s motivom zmaja i Šoljanove *Hudodrakije*. Riječ je o pjesmi *Pisan svetago Jurja*, sačuvanoj u *Prvoj hrvatskoj pjesmarici* iz 1380. godine, čiji sadržaj, slično kao i u *Hudodrakiji*, opisuje boj između svetoga Jurja i *drakuna* koji nastoji proždrtjeti lijepu kraljevu kći. Ta priča „svjedoči o društvenom i kulturnom kontekstu u kojem je nastala: to je viteško-kršćanski i dvorski svijet srednjovjekovnog zapada, gdje se legenda o sv. Jurju i o njegovoj borbi sa zmajem oblikovala i cvala u 12. i 13. stoljeću“ (Fališevac 1995–1996: 102).

no drugačiju, tradiciju“ (2005). Zanimljiv je primjer integracije stilskih neologizama u postojeću prevoditeljsku tradiciju prijevoda E. V. Klûeva *Alise u zemlji čudesa* iz 2018. U prijevodu *Jabberwockyja* upotrijebljeni su leksemi iz Šerbine rečenice i iz *Lingvističkih bajki*: *bokry*, *glokij*, *kuzdra* i *kudrâ-čit'sâ* (Kérroll 2018: 13). Slično tako, stilski neologizmi iz *Hudodrakije* mogu se upotrijebiti za prijevod *Lingvističkih bajki* kako bi se uspostavila veza s postojećom tradicijom prijevoda stilskih neologizama u hrvatskome jeziku.

ANALIZA JEZIČNIH RAZINA U LINGVISTIČKIM BAJKAMA

Kako bi se postigao što kvalitetniji prijevod teksta, potrebno je dobro razumjeti sadržaj *Lingvističkih bajki*, odnosno prevoditelj prvo treba napraviti unutarjezični prijevod. Pri unutarjezičnome prijevodu nužno je provesti analizu teksta na svim jezičnim razinama – fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj. Detaljnu analizu fonološke i morfološke strukture, sintaktičkoga ustroja, asocijativne leksičke razine te funkcionalne rečenične perspektive izvršila je L. Pëppel' (1997) u svojim člancima „Lingvistička bajka L. Petruševske – gramatika i značenje“ („Lingvističeskâ skazka L. Petruševskoj – gramatika i semantika“) i „Neki lingvistički aspekti bajki L. Petruševske ili još jednom o Kaluši...“ („Nekotorye lingvističeskije aspekty skazok L. Petruševskoj ili eše raz pro Kalušu...“). Upravo zato, u ovom se radu neće detaljno provoditi takva analiza, već će se istaknuti najvažniji principi razumijevanja teksta na tim jezičnim razinama. Ipak, posebna pažnja posvetit će se razotkrivanju značenja pomoću leksičkih funkcija, pojma preuzetoga iz lingvističkoga modela Smisao–Tekst.

Sve samoglasničke i suglasničke skupine u tekstu *Lingvističkih bajki* odgovaraju pravilima ruske fonotakse, stoga se jezik *Bajki* bez problema percipira kao tipičan ruski jezik. L. Pëppel' (1997: 20) ističe da se vrlo često u korijenima leksema pojavljuje skupina *meki suglasnik + naglašeni samoglasnik* koja je karakteristična za dječji govor. S morfološke strane, zanimljivo je da svi prijedlozi, veznici, afiksi, čestice i uzvici u tekstovima *Lingvističkih bajki* postoje, uglavnom u nepromijenjenome obliku, u ruskome jeziku (Pëppel' 1997). U ponekim slučajevima koriste se arhaični veznici, npr. *daby* i *âko*. Sufikse je L. Petruševskaâ u ponekim slučajevima dodavala na nepromjenjive vrste riječi, primjerice, čestici *až* 'čak' dodan je deminutivni sufiks *-nik*, što se može prevesti kao *čakić*. To ne odgovara pravilima tvorbe riječi u ruskome jeziku, ali nije prepreka za razumijevanje. Najčešće je samo korijen leksema izmišljen, ali se on može asociirati s postojećim korijenima ili se zbog dijakritičkih znakova ili sintagmatske strukture može razabrati nje-

govo značenje. Neki leksemi u *Lingvističkim bajkama* tvoreni su pomoću tipičnih načina stvaranja neologizama; tvorbenim obrascima sufiksacije i sažimanjem (Muhvić-Dimanovski 2005). Primjerice, slijedeći tvorbeni proces sažimanja Šoljan je preveo glagol *chortle* (od *chuckle* i *snort*) kao *froktati* (od *frkatati* i *groktati*) (1991: 216). Isto tako, u bajci „Pus'ki bâtye“ Petruševskaâ je stvorila glagol *sopritûknut'sâ* 'spotaklupiti se' od *soprikosnut'sâ* 'dotaknuti, dotaknuti' i *tûknut'sâ* 'kucnuti se, udariti se, lupiti se'.

Značenje sufikasa također omogućuje razumijevanje teksta. Sufiksi *-onok/-ënok* označuju mladunče ili neodraslo lice ili životinju (Švedova 1980: 201), zbog čega je jasno da su *butâvčonok* i *kalušonok* mladunčad *butâvke* i *kaluše*, a sufiks *-atnik* u leksemima motiviranim nazivima životinja označuje 'prostor za životinju X' (ibid.), npr. *kurâtnik* 'kokošinjac' u tekstu *kalušatnik* 'mjesto gdje žive *kaluše*, *kalušinjac*'. Još jedan sufiks u tekstu *-an-in / -čan-in* označuje lice povezano s određenim mjestom, kolektivom ili grupom lica, a najčešće ima značenje 'stanovnik mjesta' (ibid. 184), npr. *inoplanetânin* 'izvanzemljac' – u tekstu *napušanin* 'stanovnik *napuške*'.

U tekstu *Bajki* koriste se i frazeološke konstrukcije. Jedan je od primjera frazem *vyjti* (*vybit'sâ* i *t. p.*) v *lûdi* 'zauzeti visok ili stabilan položaj u društvu' (Tihonov 2004: 559). Citati iz precedentnih tekstova⁶ također omogućuju razumijevanje pojedinih leksema. Rečenica koju izgovara Kluša modificirani je citat iz Biblije:

Egdy Butâvki volât nekuzâvosti, to i Kaluši volât nekuzâvosti. Za nekuzâvost' – nekuzâvost'! Bluk za bluk! Ne peni, i ne penennyj usâpaeš'! Penâ za penû! (Petruševskaâ 2012: 315).⁷

Iz usporedbe citata proizlazi da *bluk za bluk* označuje 'oko za oko', a i ostali konteksti u kojima se pojavljuje imenica *bluk* pokazuju da ona uistinu označuje 'oko' („*A Psiha bluki vymzila na Kalušu*“ – „*A psiha je razrogačila oči na Kulušu*“; „*Polbutâvki-A ... 4 bluka vymzennyh*“ – „*Polubutâvka-A ima 4 oka razrogačena*“; Petruševskaâ 2012). Jednako tako, moguće je prevesti i raspoznati značenje riječi koje sadrže strane prefikse. Tako se *antibutâvka* razumije kao biće koje djeluje protiv *butâvke*. Prefiks *de-* označava lišenost obilježja, npr. *dekuzâvyj* 'lišen *kuzâvosti*'.

L. Pëppel' analizirala je i funkcionalnu rečeničnu perspektivu u tekstovima *Lingvističkih bajki*

⁶ Termin *precedentni* odnosi se na ono što je poznato i blisko većini pripadnika određene jezično-kulturne zajednice (Barčot 2017: 360).

⁷ „Tko ozlijedi svoga bližnjega neka mu se učini kako je on učinio: lom za lom, oko za oko, zub za zub – rana koju je on zadao drugome neka se zada i njemu“ (Rebić; Fućak; Duda 2014: 136). „Ne sudite da ne budete sudeni!“ (ibid. 1401).

(1997: 17–18). Ona ističe da je u tekstu *Bajki* korišten stilski obilježen poredak glavnih rečeničnih dijelova u jednostavnoj potvrdnoj rečenici (ibid.). U ruskome jeziku stilski neobilježen poredak jest SVO (subjekt – predikat – objekt). Za folklorni pripovjedni stil karakterističan je drugi poredak – VSO (predikat – subjekt – objekt), a upravo tim poretkom započinju *Bajke* Petruševske. Pri prijevodu bi trebalo obratiti pažnju i na funkcionalnu rečeničnu perspektivu u ciljnome jeziku.

Prevoditelj na temelju morfoloških i sintaktičkih svojstava teksta treba moći doći do uopćenoga značenja predočivoga na metajeziku, a zatim, to uopće no značenje predočiti na ciljnome jeziku poštujući njegova morfološka i sintaktička pravila. Primjerice, rečenica „Bez ABV kalušata ne vysâpaût v kaluši“, može se uopćiti na sljedeći način: „Bez ABV (mladunče)X NEG V<ICI> u X“. Toj općoj strukturi kosntrukcije odgovara frazem *vyjti (vybit'sâ i t. p.) v lûdi* 'zauzeti visok ili stabilan položaj u društvu' (Tihonov 2004: 559). Na primjeru toga frazema, posve je jasno da je *sâpat'* glagol kretanja. Ne postoji puni ekvivalent toga frazema u hrvatskome jeziku, ali postoji frazem približnoga značenja „napraviti čovjeka od koga“ (Menac; Fink Arsovski; Venturin 2014: 76). Ta se rečenica na hrvatski jezik može prevesti kao „Bez ABC čvočkići neće postati čvočke!“ Nadalje, leksička funkcija *Oper₂* povezuje tipičan objekt s glagolom, npr. $C_0 = \text{ozljeda}$, $Oper_2(C_0) = \text{zadobiti}$. U *Lingvističkim bajkama* dva puta pojavljuje se glagol *vymzit'* uz imenicu *bluk* u primjerima *bluki vymzila* i *4 bluka vymzennyh*. Kada u tim sintagmama prepoznamo da imenica *bluk* označuje oko, pomoću leksičke funkcije *Oper₂* koja uspostavlja odnos između tipičnoga objekta glagola, lako je doći i do značenja glagola; $C_0 = \text{oči}$, $Oper_2(C_0) = \text{razrogačiti, izbečiti}$. Druga funkcija, *Oper₁*, uspostavlja pravilan odnos između tipičnoga subjekta i glagola. Pomoću nje moguće je doći do značenja glagola koji se pojavljuje uz imenicu *nebi-ren'e* 'negovorenje, tišina'. Ako znamo da je $C_0 = \text{nebiren'e}$ 'tišina', a $Oper_1(C_0) = \text{vstyndit'sâ}$, onda će u prijevodu na hrvatski jezik glagol *vstyndit'sâ* označivati $Oper_1(C_0) = \text{'nastupiti, zavladatai, ustoličiti se'}$. Primjenom triju funkcija razaznaje se značenje uzvika *vou-vou*. U rečenici „I sâpalkoj P"su: vou, vou“ značenje imenice *sâpalka* razaznaje se pomoću funkcije S_{instr} koja označuje tipičan naziv sredstva koje se koristi uz početno stanje, npr. $C_0 = \text{borba}$, $S_{instr}(C_0) = \text{oružje}$; $C_0 = \text{sâpat'}$ $S_{instr}(C_0) = \text{sâpalka}$ 'sredstvo kojim se kreće, organ kretanja'. Zatim se zadaju funkcije *Oper₁* i *Son*, $C_0 = \text{ruka}$; $Oper_1(C_0) = \text{mahati}$; $C_0 = \text{mahati}$; $Son(C_0) = \text{mah-mah}$; *vou-vou* = mah-mah. Funkcija *Son* označuje tipično glasanje početnoga leksema. U prijevodu je poslužila kao metoda pri prevodenju glagola za tipično glasanje grmlja koje je iskazano morfološkom strukturom *vz- korijen- sâ*, $C_0 = \text{grmlje}$, $Son(C_0) = \text{uzgrmljoriti}$ se. Ostali slučajevi primjene leksičkih

funkcija, kao i drugi prevoditeljski postupci, popisani su u glosaru triju prevedenih *Lingvističkih bajki*.

Pojedine konstrukcije u bajkama imaju jednaku strukturu te slična fonetska obilježja koja podsjećaju na parole iz sovjetskih vremena. U *Lingvističkim bajkama* šest puta pojavljuje se uzvik *bdan-bdan*. Opravdano je pretpostaviti da je spomenuti uzvik dio ili skraćeni oblik parole *Hindi-rusi bhaj-bhaj* 'Indijci i Rusi su prva braća'. To je poznata parola narodnoga prijateljstva između Indije i Rusije koja je 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća svjedočila o uzajamnome pozitivnom mišljenju između naroda Sovjetskoga Saveza i Indije (Nesterova; Solodkova 2020). Parola se aktivno koristila u sovjetskim tiskovinama⁸ te u književnosti i filmu. U hrvatskoj kulturi nije poznata slična parola, odnosno ona nije precedentni tekst hrvatske lingvokulture. Zbog toga bi prevoditelj trebao osmisliti novu sintagmu, primjerice *naj-naj*. Taj prijevod nesumnjivo ne prenosi u potpunosti sve kulturne asocijacije, ali s druge strane, transliteracija uzvika *bhai-bhai* vjerojatno ne bi izazvala nikakve asocijacije za govornika hrvatskoga jezika.

Značenje imena glavnih junaka ponekad se može razumjeti pomoću više ključeva. Junaci *Lingvističkih bajki* nisu samo životinje, nego i slova. U bajci „Naogdy“ glavni junaci su P"s, Psiha i *psâta*. Ta imena mogu se sastojati od dvaju različitih korijena, slova *psi* i životinje *psa*, pri čemu oba korijena ostvaruju u tekstu svoj značenjski potencijal. Osim toga, u sniženome razgovornom stilu imenica *psih* označuje 'psihički neuravnoteženu ili bolesnu osobu'. Bajka „Naogdy“ tematizira sukob nastao zbog ljubomore. Psiha ('ženski psih ili pas') je iskusila val ljubomore koji se obrušio na njenoga supružnika nakon što je Kaluša progovorila s njim i namignula mu. Usprkos zavodjenju, na kraju bajke P"s ostaje vjeran svojoj Psihi i obećava joj da će ju voljeti *naogdy* 'zavijek'. U ovome slučaju ne bi se trebalo zanemariti ni to da u ruskome, kao i u hrvatskome jeziku, postoji frazem *vernyyj kak sobaka, kak <vernaâ> sobaka* 'vjeran kao pas' (Fink Arsovski 2006: 264) koji se može povezati s postupkom P"sa u bajci.

ZAKLJUČAK

Iako se *Lingvističke bajke* Lûdmile Petruševske nalaze na granici mogućnosti prevodenja, svi dosadašnji prijevodi, kao i skromni dodatak na kraju ovoga radu, potvrđuju misli akademika Katičića: „Znalci su se već odavna složili da se prevoditi

⁸ „Indijski momci i djevojke pjevaju narodne pjesme i plješću automobilima, skandiraju *hindi-rusi bhaj-bhaj*“ (TASS 1957: 1).

zapravo i ne može. (...) A ipak se ljudi do danas nisu još kanili toga čorava posla“ (1992: 189). Bez obzira na to, prevodjenje *Lingvističkih bajki* i srodnih im tekstova predstavlja izazov za prevoditelja, jer prevoditelj mora pronaći pouzdan ključ razumijevanja teksta te uzeti u obzir znanja i predodžbe o tekstu i kulturi njegova nastanka. S jedne strane, ključ razumijevanja leži u gramatičkoj i asocijativnoj jezičnoj razini, a s druge u intertekstualnim vezama s precedentnim tekstovima lingvo-kulture u kojoj djelo nastaje. U radu se pokazalo da pri razotkrivanju značenja pomaže znanje o poopćenim zna-

čenjima sufikasa, sintaktičkih konstrukcija, frazema i rečenica iz precedentnih tekstova. Posebno mjesto među tim postupcima zauzimaju leksičke funkcije, teorijski pojam razvijen u lingvističkom modelu *Smisao–Tekst*. Pomoću leksičkih funkcija dolazi se do standardnih značenjskih i kolokacijskih odnosa među leksemima formaliziranim putem, što pruža veću pouzdanost i preciznost pri određivanju značenja. U dodatku rada priložen je prijevod bajki „Pu’ski bâtye“, „I-pyzâva“ i „Naogdy“ na hrvatski jezik, o čijoj će uspješnosti tek trebati suditi.

DODATAK 1. Prijevod bajki „Pu’ski bâtye“, „I-pyzâva“ i „Naogdy“ na hrvatski jezik

BUSLICE FUJKAVE

Šljapaše Čvočka sa Čvočkićima po poplanku. Uzrije Bukca i rači:

– Čvočkići, Čvočkice! Evo Bukca!

Čvočkići prišljapaše i bukca ponjupaše. I podabe se.

A Čvočka rači:

– Eej! Eej! Pa bukac je nesljubak!

Čvočkići Bukca izbljunaše.

Bukac se uzveketne, spotaklupi i otšljapa s poplanka.

A Čvočka rači:

– Čvočkići, bukce se ne smije njupati, bukci su dobji i jako-jako nesljupki. Od bukaca se možete udabiti.

A Bukac iza poplanka rači:

– Čvočkići se podabili! Čvočkići se podabili! Jako-jako nesljupki. Buslice fujkave!

E-ŠVRLJOTINA

Čvočka ima čvočkiće: Kanu, Manu, Guranu i Mrgudicu.

Bukac ima bukčića: Gagu Repinjicu.

I jekad bukčić Gaga našvrlja e-švrljotinu i prosla Mrgudici:

Mrgudica@buslice.hr

Hej, Mrgudice! Pusam Mrgudicu jako-jako!

Mrgudica+Bukčića = ;^ (^; Mrgudica i Bukčić – naj-naj! Pusam Mrgudicu! Puse

– Bukčić, Mrgudičin navazda! Cmak! Mrgudičin Gaga P. :))

A Mrgudica našvrlja Bukčiću e-švrljotinu:

Bukčić.gagap@buslice.hr

Hej, Bukčiću! Nikakav naj-naj i nikakav cmak. Pusaš Mrgudicu? Ne nam. Jekad...

Mrgudica :^+

I Čvočka našvrlja e-švrljotinu Bukčiću:

Bukčić.gagap@buslice.hr

Kajk, @, švrljaš šrljotine Mrgudici? Kajkvi su to „cmaki“? Nesljupko je cmakati se. Čvočke ne pusaju ni bukce, ni repinjice ni gage. Bukci su dobji i jako-jako nesljupki. I ne švrljaj Mrgudici više niokad! Inače ću te ponjupati.

Stvarno tako v.hr

S nesljupkošću,

Čvočka Bombonekova (; ^(\

A Bukac (za Bukčića) otšvrlja Čvočki:

Čvočka@buslice.hr

Pravi se @ javio.

S rugavnošću – Bukac Bukavština Jovović-Šer |:^ ((

ZAVAZDA

Šljapaše Pes, Pesiha i pesići po poplanku, a u spusret šlepesu Čvočka i rači:

– Jooj, kako sljupko! Pes! Tako si sljupkast!

Čvočka je izduševljena Pesom! Pusa Pesa. I šljapalkom Pesu: mah-mah. I okicama: žmig-žmig.

– Čvočko, khm – rači Pes – khm-khm. Evo ovo je Pesiha. I ovo su pesići. – A Pesiha okice izbleči na Čvočku. A Pes rači:

– Pesih! Ovo je Čvočka, a tamo na poplanku je čvočkošinjac. U čvočkošinjcu su Bombonek i čvočkići: Kana Bombonović, Mana Bombonović, Gurana Bombonović i Mrgudica Bombonović s čvočkićem! Pesići! Ajde, snjucajte se po poplanku!

Pesići otšljapaše i stanu se snjucati po poplanku. Indje šljapalke fjujufjuću.

A Pesiha pak, okice izblečiviši, ne rači ni 'a' ni 'b'. Na Čvočku je okice izblečila i ni 'a' ni 'b'. A Pes zjavi:

– Pesih, ovo je Čvočka! Čvočko, ovo je Pesiha!

A Pesiha ovako zarači:

– Bukac je sljupko zjavio: zloćavac si, Pes! Jesu li čvočkići pesovi? A da zaračimo Bomboneka? Heej! Bombonek! Bom-boonek! A Čvočka zjavi:

– Jooj, otšljapavam! Evo, Pes je s pesihama u žumi!

I otšljapa s poplanka.

I nad poplankom se ustoličiti nezjava...

A Pes zjavi Pesih:

– Jesam li zloćavac?

– Jesi!

– A Pesiha? – rači Pes. – Nisi li i ti zloćavica kada tako zjaviš? O Pesu?

– Pesiha nije zloćavica – odzjavi Pesiha. – Pesihe ne pusaju čvočke. Pesihe nisu pusavice.

– Ni Pes ih ne pusa! Nisam pusavac!

A Pesiha ovako zarači:

– Peseto si! Pesići, zrijte; ovaj ovdje je peseto!

A Pes zjavi:

– Eej, nisam peseto! Ajmo otšljapati u pesećinjac! A vi – na ini poplanak u žumu. Porazjavit ćemo, Pesihice!

I pošljapaše tako Pes i Pesiha u pesećinjac bez pesića. I Pesiha rači:

– Sljupko je pusati Pesihu i Pesiče, da budeš kao Pes! Upravo kao Pes, a ne kao Peseto!

I zafrokče:

– Otšljapat ću s pesićima u zapoplanje! U žumu! Ne postojiš za Pesihu i Pesiče!

A Pes zjavi:

– Ej, ne froktaj, Pesih! Je li Pesiha Pesova? Pesihica Pesova?

I zazjavi jako-jako:

– Nisam zloćavac?

– Nje – odzjavi Pesiha – Nisi. Pusaš Pesihu?

Pes porazmozga i rači:

– Pusam. Izduševljen sam Pesihicom!

I nad pesećinjcem se ustoliči nezjava:

– Zjavi mi: pusaš Pesihu?

– Pusam.

– Ah, pusavče! Ne šalji! Ne...

– Pusamo se?

– Pusamo se.

– Zavazda?

– Zavazda.

Čakić se brmlje uzgrmoljilo...

- a** (21) – *konj* ‘ali, i’ (RHR: 1)
ah (1) – *intj* ‘ah!’
âko (3) – *konj* od starocrkvenoslavenskoga *âko* ‘kao, što’ (SCR 4: 482); ‘aki’
aoê (1) – *intj* ‘heej’
ât’ (1) – *v* ne zamjećuje se sličnost s drugim glagolima, ali iz konteksta je jasno da glagol označuje nesigurnost *Šošlâeš’ Kucusû? Ne âû*. Može razumjeti kao *znati*; ‘nati’
ažnik (1) – *čest až* ‘čak, dapače’ (RHR: 5), čestici je dodan deminutivni sufix -*nik*; ‘čakić’
bâtyj (2) – *adj* vjerojatno od čestice *bâka* ‘bljak, fuj’ u dječjem govoru i psovke *blâd’*; ‘fujkav’
bdan-bdan (2) – *intj* vjerojatno adaptacija poznate sovjetske parole *hindi rusi bhaj bhaj* ‘Indijci i Rusi – braća’; ‘naj-naj’
bez (1) – *prep* ‘bez’
birit’ (9), **zabirit’** (1), **nebiren’e** (1), **otbirit’** (2), **pobirit’** (1) – *v*, *n* može se povezati s imenicom *birič* ‘dužnosno lice koje javno objavljuje naredbe i zakone’ (SRÂ 1: 185), jasno je da je riječ o glagolu govorenja, jer nakon njega u tekstu *Bajki* uvijek slijedi upravni govor, ‘zjaviti’, ‘zazjaviti’, ‘nezjava’, ‘odzjaviti’, ‘pozjaviti’
bluk (4) – *n* vjerojatno od *âbloko* ‘očna jabučica’ (RHR: 1009), ‘okica’
burdys’â (1) – *n* vjerojatno povezano s česticom *burdyc* ‘bum, tres’ (SCR 1: 417), ‘brmlje’
burlykat’ (1), **zaburlykat’** (1) – *v* povezan s *burlit’* ‘ključati, klokotati’ (RHR: 50); *burlit’* ‘bučiti’, *burlilo* ‘bučan, nemiran čovjek’ (SCR 1: 90); ‘frokati’, ‘zafrokati’, glagol je preuzet iz *Hudodrakije*
butâva (1), **butâvišna** (1), **butâvka** (15), **butâvčonok** (10) – *n* vjerojatno od *bukaška* ‘kukac, buba, insekt’ ili *bulavka* ‘pribadača, čioda, igla’ (RHR: 48); ‘bukac’, ‘bukavština’, ‘bukčeva’, ‘bukčić’
čmâk (3), **čmâkat’sâ** (1) – *intj*, *v* od *čmakat’sâ* ‘cmakati se, cmokati se, ljubiti se’ (RHR: 980) u tekstu se uzvik deklinira, to jest, morfološki se ponaša poput imenica, ‘cmak’, ‘cmakati se’
daby (1) – *konj zast* ‘kako bi’ (RHR: 143)
dlâ (1) – *prep* ‘za, radi’ (RHR: 162)
dûbyj (3) – *adj* L. Pëppel’ (1997: 6) ističe može biti motiviran leksemom *lûbyj* ‘mio, drag’ i *dobryj* ‘dobar’, a malena djeca često taj pridjev izgovaraju kao *dëbyj*; ‘dobji’
dudonit’sâ (1), **podudonit’sâ** (3) – *v* vjerojatno od *podavit’sâ* ‘zadaviti se, zagrenuti se’ (RHR: 589); ‘dabiti se’, ‘podabiti se’
ej-ej (1) – *intj* ‘zaista, stvarno’ (RHR: 186)
êvan (5) – *čest* vjerojatno od *vot* ‘evo, eto, to’ (RHR: 89); ‘evo’
êvoe (7) – *pron* nalikuje na *êtot* ‘ovaj’ (RHR: 1005) i koristi se u istim kontekstima kao i *êtot*; ‘ovaj’
Gaga (4) – *n* osobno ime; ‘Gaga’
galivnok (3), **galivnûčka** (2) – *n* koristi se u identifikacijskim i negativnim kontekstima, može se povezati s glagolom *galit’* ‘bljuvati, povraćati’ (Dal’ 1: 351), *galivnûčka* označuje isto ženski rod toga bića, što se razabire po sufixu -*k(a)* koji označuje ženskost (Švedova 1980: 197), ‘zloćavac’, ‘zloćavica’
gees (3) – *n* upotrebljava se s prijedlogom *u* i lokativom te označuje mjesto; vjerojatno od imenice *les* ‘suma’ (RHR: 344); ‘žuma’
Guranna (2) – *n* osobno ime, ‘Gurana’
hvindilât’ (1) – *v* koristi se s prilogom u *navstreču* ‘u spuset’ što ukazuje da pripada skupini glagola kretanja, podsjeća na glagol *kostylât’* ‘hodati na štakama, hramati, šepati, šantati’ (RHR: 318); ‘šlepesati’

⁹ U zagradama uz lekseme navodi se broj pojavnica u trima bajkama.

- i** (36) – *konj* ‘i, pa’ (RHR: 253)
- inda** (1), **indâckij** (1) – *adv, adj* u starijem jeziku *inakij* ‘drugačij’; *indě, in"de* ‘na drugome mjestu, drugdje’ (SRĀ 6: 233; 235); ‘indje’, ‘ini’
- i-pyzâva** (4), **napyzâvit’** (3), **otpyzâvit’** (1), **pyzâvit’** (2), **pyzâva** (1) – leksema nije lako povezati s drugim postojećim leksimima u ruskome, ali svi su oni u tekstu dovedeni u vezu sa sredstvom koje ima oblik e-mail adrese *калуша@пучьки.ру*; osim toga prefiks *i-* odgovara prefiksu *e-* u *e-mail*. Budući da se korijen *pyzâv-* koristi i kao prefigurirani glagol s izravnim objektom od istoga korijena, može se lako zaključiti da je takva upotreba odgovara glagolu *pisati* u sintagmi *(na)pisati pismo.*; ‘e-švrljotina’, ‘našvrljati’, ‘otšvrljati’, ‘švrljati’, ‘švrljotina’
- iscit’** (9), **iscât’** (2) – *v* koristi se u identifikacijskim rečenicama te u rečenici *Ne iscâes’ dlâ Psihi i Psât!* koja je upotrebljena tijekom supružničke svade; ta se rečenica može prevesti kao: ‘Ne postojiš za Psihu i Psiće’; po fonetskom sastavu nalikuje glagolu *iskat’* ‘tražiti’ (RHR: 270), ali to značenje nije ostvareno u sintaktičkoj okolini, to jest glagol se koristi isključivo kao neprijelazan; ‘biti’
- iz"ûb** (2) – *n* zbog sintaktičke konstrukcije u kojoj se pojavljuje *byt’ + v + imenica₁ + ot + imenica₀* može se zaključiti da je riječ o imenici *vostorg* ‘ushit’ (RHR: 88), a značenje čitave konstrukcije jest ‘biti ushićen zbog čega’, ‘biti oduševljen čime’; ‘izduševljen čime’
- jou** (2) – *pron* u jednome slučaju leksem je upotrebljen u konstrukciji *X + za + imenica_A* u kojoj se na mjestu nepoznanice upotrebljava upitna riječi *čto* u ruskome, a prevodi se kao ‘kakavo je to?’ (RHR: 981). U drugom slučaju leksem je upotrijebljen kao upitna riječ na početku rečenice; ‘kajk’, ‘kajkva’
- Jovovič-šer** (1) – *n* prezime; ‘Jovović-šer’
- kak** (2), **kako** (3) – *adv* ‘kako’, dulji oblik priloga ne upotrebljava se u suvremenome, već u starijem jeziku (SRĀ 7: 29)
- kaluša** (18), **kalušonok** (8), **kaluŝatnik** (2), **kaluŝatočka** (2) – *n* vjerojatno od imenica *kluša*: 1) kvočka; 2) nezgrapna, nespretna žena; 3) galeb ćukavac (RHR: 298); L. Pëppel’ (1997: 10) tvrdi da zbog sufiksa *-uš-* postoje paralele s leksimima *kvakuša* ‘kreketuša’, *krâkuša* ‘divlja patka, plovka’ (RHR: 330) i *Karkuša* ‘vrana, glavna junakinja dječje serije *Laku noć, dječaci*’; ‘Čvočka’, ‘čvočkić’, ‘čvočkošinjac’, ‘čvočkica’.
- Kanna** (2) – *n* osobno ime; ‘Kana’
- Kukusâ** (13), **kuksënok** (1), **kuksin** (2) – *n adj* vlastito ime, od glagola *kuksit sâ* ‘mrgoditi se, mrštiti se’ (RHR: 332); ‘Mrgudica’, ‘mrgudić’, ‘mrgudičin’
- kuzâvyj** (3), **kuzâven’kij** (1), **nekuzâvyj** (5), **nekuzâvost’** (1) – *ajd n* leksem istoga korijena može se prevesti se u različitim kontekstima na posve različite načine; Na kraju e-maila napisano je *S nekuzâvost’û Kaluša Pomikova* što odgovara ‘s neljubavlju, s nepoštovanjem’, u rečenici *Čmâkat’sâ nekuzâvo* prevodi se kao ‘Nije lijepo ljubiti se’; kada mladunčad *čvočke* jede *bukca*, majka ih upozorava da su *bukci nekuzâvi*; L. Pëppel’ (1997: 13) ističe da se pridjev *nekuzâvyj* može asociirati s *nevkusnyj* ‘neukusan’ ili s *nekazistyj* ‘neugledan, sitan, žgoljav, ružan’; rečenica *Oee, kako kuzâvo!* može se prevesti kao ‘Ooo, kako lijepo’. U *Lingvističkim bajkama* korijen *kuzâv* označuje nešto pozitivno što je istovremeno povezano s izgledom, okusom i vladanjem, a tome odgovara *sladak i ljubak*; ‘sljubak’
- li** (2) – čest ‘li’ (RHR: 346)
- Manna** (2) – *n* osobno ime; ‘Mana’
- myrdâvost’** (1) – *n*, značenje se može razaznati pomoću leksičke funkcije *Anti* koja uspostavlja antonimski odnos između leksema $C_0 = sljupkost$; $Anti(C_0) = ‘rugavnost’$
- na** (4) – *prep* ‘na’ (RHR: 396)
- nad** (2) – *prep* ‘nad, iznad’ (RHR: 403)
- napuška** (10), **zanapuš’e** (1) – *n* vjerojatno od *opuška* ‘kraj, ivica šume, proplanak’ (RHR: 505); ‘poplanak’, ‘zapoplanje’
- navstryz’** (1) – *adv*, jednako kao i prilog *navstreču* ‘u susret’ (RHR: 401) koristi se s glagolom kretanja; ‘u spuset’

ne (23) – *čest* ‘ne’ (RHR: 433)
nešto (1) – *pron*, od *nešto* ‘nešto’ (RHR: 460)
ni-ni (2) – *čest* ‘ništa’, *ni* ‘a’ *ni* ‘b’
nu (6) – *intj* ‘no, pa, e pa, de’ (RHR: 466)
o (2) – *prep* ‘o’ (RHR: 468)
oee (5) – *intj* ‘jooj’
ogdy-egdy (2), **obagdy** (1), **naogdy** (3), **niogdy** (1) – *adv* u svim priložima razabire se morfem *-gdy*, jedan od varijanti *-gda* u *kogda*, *gda* ‘kad’ koji dolazi od psl. *k"da (ERHJ 1: 414); ‘jekad’, ‘navazda’, ‘okad’, ‘zavazda’, ‘niokad’
ot (4) – *prep* ‘od’ (RHR: 468)
P"s (19), **P"sov** (3), **P"sovna** (1), **Psûga** (4), **Psâtênok** (9) **psâtnik** (3) – *n* vjerojatno od naziva slova *psi* i *pës* ‘pas’ (RHR: 570), sufixs *-ûg-* označuje stilistički sniženi sinonim leksema kojemu se dodaje (Švedova 1980: 214); ‘Pes’, ‘Pesov’, ‘Pesova’, ‘Peseto’, ‘pesiô’, ‘pesećinjac’
po (4) – *pred* ‘po, niz’ (RHR: 582)
Pomik (4), **pomikov** (1), **pomikovna** (4) – *n* osobno ime, u *Lingvističkim bajkama* Pomik je muž Čvočke; prema L. Pëppel’ (1997: 37-38) njegovo ime može se povezati s imenima pasa *Šarik* ‘kuglica, loptica’ (RHR: 986) i *Bomik*, na njegov malen rast ukazuje sufixs *-ik-* te se može povezati s riječima *pompon* ‘pumpun’, *gnomik* ‘patuljčić’, *pomidor* ‘rajčica’ i *pončik* ‘uštipka, krafna’ (RHR: 128; 622; 625); ‘bombonek’, ‘bombonović’
porazbebekat’ (1) – *v* vjerojatno od *porazmyšlât’* ‘porazmišljati, promozgati’ (RHR: 629), jer nakon toga glagola u tekstu slijedi glagol govorenja i upravni govor, a u BTS-u (924–925) je vrlo malo, petnaestak, glagola s prefiksima *po-* i *raz-*; ‘porazmozgati’
pro (1) – *prep* ‘oko, za’ (RHR: 680)
Prûška (2) – *n* prezime, može se povezati s imenicom *plûška* ‘žemička, pogačica, lepinjica’ (RHR: 582); ‘Repinjica’
Psiha (21), **Psiša** (4), **Psišečka** (3) – *n* osobno ime; ‘Pesiha’, ‘Pesihica’
pus’ka (2) – *n* možda od bjeloruskoga *bûs’ki* ‘poljupci, pusice’ (Martynaŭ 1978: 423), L. Pëppel’ (1997: 10) navodi da se u ruskome jeziku pri obraćanju djeci ili životinjama često koriste leksemi *pusâ*, *pusen’ka*, *pusečka*, *pusik*; ‘buslica’
s(o) (10) – *prep* ‘s(a)’ (RHR: 773)
sâpat’ (2), **sâpalka** (2), **posâpat’** (2), **prisâpat’** (1), **usâpat’** (4), **usâpyvat’** (1) – *v*, *n* prema L. Pëppel’ (1997: 11–12) podsjeća na glagol *čapat’* koji u razgovornom jeziku označuje ‘ići, premještati se’; slično tako, L. Pëppel’ (ibid.) ističe da glagol može biti tvoren od onomatopejskoga uzvika *sâp* koji nastaje pri lakom i kratkom koraku tipičnom za manje životinje; uz to, korijen *sâp* može se povezati i s uzvikom *šlëp* ‘tres, bup’ (RHR: 992). Sufiks *-alka* pomoću kojega je tvorena imenica *sâpalka* označuje sredstvo kojim se ostvaruje radnja iskazana korijenom (Švedova 1980: 147), a u ovom slučaju označuje organ kretanja; ‘šljapati’, ‘pošljapati’, ‘prišljapati’, ‘otšljapati’, ‘šljapalka’
smičat’ (1) – *v* može se povezati s glagolom *slyšat’* ‘čuti’ (RHR: 817) te se pojavljuje u konstrukciji *ot @ smyčim* koja odgovara *ot takogo slyšu* ‘pravi se javio, tko mi kaže’; glagol se nije preveo izolirani, već se prevela čitava konstrukcija; ‘pravi se @ javio’
sopritûknut’sâ (1) – *v* prema L. Pëppel’ (1997: 13) nastao je spajanjem glagola *soprikosnut’sâ* ‘dodirnuti, dotaći’ i *tûknut’sâ* ‘kucnuti se, udariti se, lupiti se’ (RHR: 835; 908), a uz očituje se i veza s glagolom *spotknut’sâ* ‘spotaknuti se’ (RHR: 845); ‘spotaklupiti se’
svirikat’ (1) – *v* moguće od glagola *sviristet’* ‘zviždati, fijukati’ (RHR: 787), ‘fjufijukati’
šâat’sâ (2) – *v* koristi se uz mjesni prijedlog *po napuške* ‘po poplanku’ te po L. Pëppel’ (1997: 39) nalikuje nalikuje glagolima kretanja *šlât’sâ* ‘skitati se, potucati se, vucarati se, švrljati’ (RHR: 992), *šagat’* ‘koračati’ (RHR: 984), *šastat’* ‘tumarati, motati se, vrzmati se’, *šatat’sâ* ‘njihati se, klatiti se, klimati se’ (RHR: 986); ‘snjucati se’

- šošlât'** (15), **šošlâk** (2), **šošlâčka** (1), **šošel'** (1) – *v, n* ne može se povezati s određenim glagolom u ruskome jeziku, ali pojavljuje se neposredno prije natpisa *Kukusâ* + *Butâvčonok* te se upotrebljava na kraju ljubavnoga e-maila s *šošl'û* 's ljubavlju' što pokazuje da glagol označuje 'voljeti'; 'pusati', 'pusać', 'pusačka', 'pusa'
- tako** (2) – *adv* 'tako', u suvremenome ruskom jeziku prilog se koristi bez završnoga -o (RHR: 877)
- tm** (3) – *intj* 'khm, khm'
- to** (1) – *konj* 'pa, to, onda, u tom slučaju' (RHR: 889)
- trâmkat'** (1), **strâmkat'** (2) – *v* L. Pëppel' (1997: 12) ih povezuje s glagolima *treskat'* i *hrâpat'* 'žderati, njupati, halapljivo jesti'; 'njupati', 'ponjupati'
- tyrsnut'** (1), **ottyrsnut'** (1) – *v* pojavljuje se s izravnim objektom *i-pyzâva* 'e-mail, e-švrljotina' u te neizravnim objektom u dativu, nalikuje glagolu *otpraviti* 'poslati, otpremiti' (RHR: 528); 'proslati', 'slati'
- u** (2) – *prep* 'pored, uz, pokraj' (RHR: 910)
- v** (9) – *prep* 'u' (RHR: 53)
- vazit'** (1), **uvazit'** (1) – *v* nakon glagola slijede prostorne deikse i izravni objekt, što ukazuje da je riječ o glagolu percepcije *vidjeti, opaziti*; 'zrijeti', 'uzrijeti'
- volit'** (11), **zavolit'** (3) – *glagol*, od staroruskoga i starocrkvenoslavenskoga *voliti* 'htjeti, željeti' (SRÂ 2: 314; SCR 1: 154), 'račiti', 'zaračiti' (ARJ 12: 850-851)
- vot** (1) – *čest* 'evo, eto'
- vou** (2) – *intj* razumije se uz pomoć leksičke funkcije *Son* koja sjedinjuje tipičan zvuk i subjekt koji ga proizvodi, $C_0 = \text{šapa, ruka, Son}(C_0) = \text{mahati; 'mah-mah'}$
- vstyndit'sâ** (2) – *v* pojavljuje se uz imenicu *nebiren'e* 'negovorenje, muk, tišina', a pomoću leksičke funkcije *Oper₁* koja povezuje tipični subjekt i glagol razvidno je da se može povezati s *vocarit'sâ*, glagolom koji se tipično pojavljuje uz subjekt *molčanie* 'tišina, muk'; 'nastupiti, zavladatai, ustoličiti se'
- vyčučit'** (1) – *v* u samome tekstu tim je glagolom opisana radnja koju vrši mladunčad nekakve ptice s kukcem nakon što im je pozlilo, vjerojatno *ispljunuti, 'izbljunuti'*
- vymzit'** (3) – *v* značenje se razaznaje preko objekta *bluki*, pomoću leksičke funkcije *Oper₂*, $C_0 = \text{oči, Oper}_2(C_0) = \text{razrogačiti, izbečiti; 'izblečiti'}$
- vzdrebeznut'sâ** (1) – *v* korijen se može povezati s *drebeždat'* 'zveketati, zveckati, brujati' (RHR: 176), a prefiks i postfiks ukazuju na glagol *vstrepenuť'sâ* 'trgnuti se, prenuti se' (RHR: 96); 'uzveketnuti se'
- vzlepetnut'sâ** (1) – *v* korijen od *lepetat'* 'brbljati, čavrljati, žuboriti, cvrkutati, šuštati', odgovara leksičkoj funkciji *Son*, koja označuje tipično glasanje, u ovome slučaju, grmlja; $C_0 = \text{grmlje, Son}(C_0) = \text{'uzgrmljoriti se'}$
- za** (3) – *prep* 'iza, za, radi' (RHR: 198)
- zûmo** (9) – *adv* može se povezati sa zastarjelim prilogom *zělo* 'mnogo, puno' (SRÂ 5: 371) i suvremenoga priloga *dûže* 'veoma, jako, silno' (RHR: 183); 'jako'
- že** (3) – *čest* 'tä, ama, pa, no' (RHR: 190)
- žum-žum** (1) – *intj* može se razumjeti pomoću leksičke funkcije *Son* koja opisuje tipičan zvuk koji proizvodi kakav subjekt, $C_0 = \text{oči, Son}(C_0) = \text{namigivati; 'žmig-žmig'}$

LITERATURA

- Åkobson R. O. 1978. „O lingvističeskikh aspektah perevoda“, u: Komissarov, V. N. (ur.) *Voprosy teorii perevoda v zarubeznoj lingvistike: sbornik statej*, Moskva: Meždunarodne otnošenja, str. 16–24.
- ARJ = Daničić, Đ.; Valavac, M.; Budmani, P.; Maretić, T.; Bosanac, S.; Grdenić, D.; Hamm, J.; Jedvaj, J. (gl. u.). 1881–1976. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. 1–23*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnost.
- Avtonomova, N. S. 2011. „Problema perevoda v svete idej o produktivnoj neperevodivosti (po stranicam rabot Ū. M. Lotmana“, u: Pil’šikov, I. A. (ur.) *Pograničnye fenomeny kul’tury: Perevod. Dialog. Semiosfera. Materialy Pervyh Lotmanovskih dnejj v Tallinnskom universitete (4–7 iünâ 2009 g.)*, Tallinn: Tallinn University Press., str. 19–36.
- Avtonomova, N. S. 2012. „Perevod i neperevodimost’: evropejskaâ perspektiva“, u: *Vestnik Rossijskogo universiteta družby narodov. Seria: Filosofija*, br. 4, str. 6–16.
- Babić, I. 2020. „Uzvici u dječjem govoru i dječjoj književnosti“, u: *Magistra ladertina*, vol. 15. br. 2, str. 57–87.
- Badurina L.; Marković, I.; Mićanović K. 2008. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Barčot, B. 2017. *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- BTS = Kuznecov, S. A. (gl. red.) 2000. *Bol’šoj tolkovyj slovar’ russkogo âzyka*. Sankt-Peterburg: Norint.
- Dal’ V. I. 1880–1882. *Tolkovyj slovar’ živago velikorskago âzyka. Tom 1-3*. Sankt-Peterburg; Moskva: Izdanie knigoprodavca-tipografa M. V. Vol’fa.
- ERHJ = Matasović, R. (gl. ur.) 2016–2021. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika, I-II*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Fališevac, D. 1995–1996. „Pisan svetoga Jurja“, u: *Croatica*, vol. 26, br. 42-43-44, str. 97–109.
- Fink Arsovski, Ž. 2006. *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazem*. Zagreb: Knjigra.
- Katičić, R. 1992. „Jezikoslovnj zapisi o prevođenju“, u: Katičić, R. *Novi jezikoslovnj ogledi. II, dopunjeno izdanje*, Zagreb: Školska knjiga, str. 189–203.
- Kelić, M.; Zelenika Zeba, M.; Kuvač Kraljević, J. 2016. „Što mjerimo pseudoriječima i kako mjerimo pseudoriječi“, u: *Logopedija*, vol. 6, br. 2, str. 75–81.
- Kêrroll, L. 2018. *Alisa v strane čudes. Alisa za zerkalom*. Moskva: Samokat.
- Komissarov, V. N. 1999. *Obšaâ teoriâ perevoda*. Moskva: ČeRo.
- Ladyženskaâ, T. A (gl. red.) 1990. *Reč’. Reč’. Reč’: Kniga dlâ učitelâ*. Moskva: Pedagogika.
- Lebedenko, M. 1957. „Mir, družba, edinstvo“, u: *Zdravstvuy festival. Molodoy Leninec*, 31. srpnja. Dostupno na: http://sun.tsu.ru/mminfo/2017/000410191/1957/1957_091.pdf, pristup 12. rujna 2023.
- Lotman, Ū. M. 1973. *Semiotika kino i problemy kinoestetiki*. Tallin: Êesti Raamat.
- LRS = Lyberis, A. 2005. *Lietuvių-rusų kalbų žodynas/ Litovsko-russkij slovar’*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Markova, T. N. 2001. „Poëtika skazok L. Petruševskoj“, u: *Dergačevskie čtenia – 2000*, br. 2, str. 197–202.
- Maroević, T. 2005. „Prevodilac – pjesnikov pomoćnik (Prevoditeljski pogledi i praksa Antuna Šoljana)“, u: Grgić Maroević, I. (ur.) *Prevođenje kultura*, Zagreb: Društvo hrvatskih književnih prevodilaca (DHKP), str. 72–85.
- Martynaŭ, V. U. (gl. red.) 1978. *Êtymalagičny sloŭnik belaruskaj movy*. Minsk: Navuka i têhnika.
- Mel’čuk, I. A. 1999. *Opyt teorii lingvističeskikh modelej „SmyslôTekst“*, 2-e izdanje. Moskva: Škola „Âzkyky russkoj kul’tury“.
- Menac, A.; Fink Arsovski, Ž.; Venturin, R. 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Ljevak.
- Mitunevičiūtė, I. 2010. „Liudmilos Petruševskajos ‘dirbtinė’ rusų kalba kaip iššūkis vertėjui. Lingvistinių pasakaičių Pus’ki Bâtye vertimai“, u: *Literatūra*, vol. 52, br. 2, str. 94–101.
- Muhvić-Dimanovski, V. 2005. *Neologizmi: problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Nazmetdinova, I. S.; Il’inskaâ O. K. 2018. „Lingvističeskaâ skazka L. Petruševskoj ‘Pus’ki bâtye’ kak ob’ekt redaktirovaniâ“, u: Gulâev G. Ū. (ur.) *Nauka i innovacii v XXI veke: Aktual’nye voprosy, otkrytiâ i dostiženia. Sbornik statej VIII Meždunarodnoj naučno-praktičeskoj konferencii. Čast’ 3*, Penza: Nauka i Prosvešenie, str. 49–54.
- Nesterova, O. A.; Solodkova, O. L. 2020. „Aksiološki podhod k izučeniû meždunarodnyh komunikativnyh strategij Sovetskogo Soûza v Indii (na osnove rabot L.V. Mitrohina)“, u: *Vostok. Afro-aziatskie obšestva: istoria i sovremennost’*, vol. 5, str. 97–105.
- Olijnik, O.; Šinkaruk V.; Grebnic’kij G. 2007. *Gramatika ukraïns’koj movi*. Kiïv: Kondor.
- Pëppel’, L. 1997. „Dve stat’i o lingvističeskikh skazkah Lûdmily Petruševskoj“, u: *Meddelanden från slaviska institutionen*, br. 33, str. 3–40.
- Petruševskaâ, L. 2012. *Dikie životnye skazki: sbornik*. Moskva: Astrel’.
- Prohorov, A. M. (gl. red.) 1990. *Sovetskij ênciklopedičeskij slovar’*. Moskva: Sovetskaâ ênciklopedia.
- Prokof’eva, I. T. 2019. „Lingvističeskaâ model’ «SmyslôTekst» kak osnova obučenâ perevodu“, u: *Filologičeskie nauki v MGIMO*, vol. 19, br. 3, str. 65–73.
- Rebić, A.; Fućak, J.; Duda, B. (ur.) 2014. *Jeruzalemska Biblija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- RHR = Poljanec R. F.; Madatova-Poljanec, S. M. 2002. *Russko-horvatskij slovar’/ Rusko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- RUK = Golovašuk S. I.; Korobčinskaâ L. A.; Pilinskij N. N./ Golovašuk S. I.; Korobčinska L. A. i Pilinskij M. M. 1969. *Russko-ukraïnskij slovar’/ Rosijs’ko-ukraïnskij slovnik. Tom/Tom 1-3*. Kiev/Kiïv: Naukova dumka.
- Sabitova, Z. 2017. *Russkij âzyk 7*. Almaty: Mektep.
- SCR = Vtoroe Otdělenie Imperatorskoj Akademii Nauk. 1847. *Slovar’ Cerkovno-Slavânskago i Russkago âzyka. Tom 1-4*. Sanktpeterburg: Tipografiâ Imperatorskoj Akademii Nauk.
- SRÂ = Avanesov, R. I. (gl. red.) 1975–2015. *Slovar’ russkogo âzyka XI-XVII vv., 1-30*. Moskva: Nauka.
- Šajtanov, I. O. 2009. „Perevodim li Puškin? Perevod kak komparativnaâ problema“, u: *Voprosy literatury*, br. 2, str. 5–26.
- Šoljan, A. 1991. „Carollov Jaberwock u dvije tradicije“, u: Šoljan, A., *Sloboda čitanja. Eseji*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, str. 205–218.

Švedova, N. Ů. (gl. red.) 1980. *Ruskaâ grammatika. Tom 1.* Moskva: Nauka.

Švejcer, A. D. 1988. *Teoriâ perevoda: Status, problemy, aspekty.* Moskva: Nauka.

TASS. 1957. „Mir, družba, edinstvo. Otkrytie VI Vsemirnogo festivalâ molodeži i studentov“, u: *Molodoj leninec*, br. 91, str. 1–2.

Testelec, Ā. G. 2001. *Vvedenie v obšij sintaksis.* Moskva: Rossijskij gosudarstvennyj gumanitarnyj universitet.

Tihonov, A. N. (gl. red.) 2004. *Frazeologiĉeski slovar'.* Moskva: Flinta; Nauka.

TSUM = Busel V. T. (gl. red.) 2005. *Velikij tlumaĉnij slovník suĉasnoi ukrâins'koï movi.* Kiïv; Irpin': Perun.

Uspenskij, L. V. 1962. *Slovo o slovah.* Sankt-Peterburg: Leninzdat.

Vološuk, Ē. V. 2005. *Zarubižna literatura: Pidruiĉnik dlâ 5-go klasu.* Kiïv: Geneza.

Wójcikowska-Wantuch, P. 2021. „Gra językowa w twórczości Ludmiły Pietruszewskiej“, u: *Studia Russologica*, vol. 14, br. 1, str. 69–82.

SUMMARY

FROM TRANSRATIONAL TO MORE TRANSRATIONAL – THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PROBLEMS OF TRANSLATION LŮDMILA PETRUSHEVSKAĀ'S LINGUISTIC FAIRY TALES

The paper discusses the basic language features of LŮdmila PetrushevskaĀ's *Linguistic Fairy Tales*, a text written using non-existent lexemes in the standard Russian language. Regardless of this linguistic peculiarity, *Linguistic Fairy Tales* are perceived as a text written in the Russian language because its expression follows all the features of Russian at different linguistic levels – phonological, morphological, syntactic, and semantic. Intralingual, interlingual, and intersemiotic translations of *Linguistic Fairy Tales* are analyzed to show how this language-specific text was translated. Two basic strategies in interlanguage translation are singled out: 1) transliteration, and 2) the creation of stylistic neologisms in the target language based on the original language. The second strategy is considered more effective. When unraveling the meaning of individual lexemes, the concept of lexical functions (LF), created within the meaning⇌text theory (MTT) framework, has proved reliable. In the last section of the paper, three fairy tales – *Pu'ski bĀtje*, *I-pyzĀva*, and *Naogdy* – are translated into the Croatian language and the corresponding glossary is provided in which all the translation procedures are clarified.

Key words: *Linguistic Fairy Tales*, LŮdmila PetruševskaĀ, translation criticism, linguistic analysis, lexical functions